

İÇİNDEKİLER

I- GİRİŞ	3
II- GENEL OLARAK	4
A-) ÇEKLERLE İLGİLİ DÜZENLEMELERE GENEL BAKIŞ	4
B-) ÇEKTE MUHATAP	5
III-ÇEK KANUNU KAPSAMINDA BANKALARA GETİRİLEN YÜKÜMLÜLÜKLER	6
A-) ÇEK DEFTERİ BASIMINDA UYULACAK ESASLAR	6
B-) ÇEK HESABI AÇARKEN GÖSTERİLMESİ GEREKEN ÖZEN YÜKÜMLÜLÜĞÜ	8
1-) Çek hesabı açmak isteyeninin yasaklılık ve engel durumu bulunup bulunmadığını araştırma yükümlülüğü	8
2-) Çek hesabı açılan kişinin ekonomik ve sosyal durumunun belirlenmesinde gerekli basiret ve özeni gösterme yükümlülüğü	9
C-) ÇEK HESABI AÇILIRKEN ALINMASI GEREKEN EVRAKLAR	10

D-) ÇEKİN İBRAZİ HALİNDE BANKAYA DÜŞEN	
YÜKÜMLÜLÜKLER	11
1-) Meşru hamilin tespiti yükümlülüğü	11
2-) Defilerin ileri sürülmesi yükümlülüğü	11
3-) Ödeme yükümlülüğü	11
4-) Elektronik takas sisteminde ibraz ve bankanın kısmi ödeme yükümlülüğü	14
5-) Keşidecinin adres bilgilerinin hamile verilmesi yükümlülüğü	14
6-) İhtar ve savcılığa bildirim yükümlülüğü ...	15
7-) Merkez Bankası'na bildirim ve duyuru yükümlülüğü	16
E-) BANKANIN YÜKÜMLÜLÜKLERİNE DAİR SORUMLULUĞUN	
GENEL KAPSAMI	17
IV- KAYNAKLAR	18
V- FAYDALANILAN YARGITAY KARARLARI	19

I - GİRİŞ

Ticari ilişkiler açısından çekin, bir çok faydalarının olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Ancak, ne var ki, çekin ülkemiz uygulamasında bir çok sorunu da bünyesinde barındırdığı yadsınamaz bir olgudur. Her ne kadar Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'nda, çek hukukunu ilgilendiren düzenlemeler mevcut iseler de yaşanan tecrübeler yeni yasal düzenlemelerin varlığını gerektirmiş ve bu doğrultuda özel yasalar yürürlüğe girmiştir.

Türk Hukuk Sistemi'nde banka veya özel finans kurumları çekte muhatap olma yetkisine münhasıran haiz bulunmaktadır. Bu sebeple çeklerle ilgili yapılan düzenlemelerde muhatap kurum önemli bir yer işgal etmekte ve düzenlemelerin merkezinde yer almaktadır. Çek hukuku ile ilgili yapılan yasal düzenlemelerin çek uygulamasının kötü niyetle kullanımını önlemek ve böylece çekin ekonomik fonksiyonunu yerine getirmesini temin etmek olduğu gözlenmektedir. Bu durumda anılan düzenlemelerle muhatap banka açısından öngörülen yükümlülüklerin tespiti büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmada öncelikli olarak anlatılmak istenen, "çek karnesi verilmesi ve çekle işleyen hesapların açılmasında bankalara getirilmiş olan yükümlülükler"dir. Ancak, konunun düzenlendiği, kısaca Çek Kanunu olarak bilinen, 3167 sayılı "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun" göz önüne alındığında, bankalara getirilen yükümlülüklerin, birbirinden ayrı olarak, ele alınmasının bir takım aksamalar yaratabileceği; ve bu aksamaların çalışmanın bütünlüğüne zarar verebileceği kanaatine varılmıştır. Bu nedenle, çalışmanın konusu genişletilmiş ve çalışmaya "Çek Kanunu Kapsamında Bankaların Yükümlülükleri" başlığı verilerek, konunun bir bütün halinde sunulması amaçlanmıştır.

Çalışmamıza başlarken öncelikle çek hukuku ile ilgili kısa bir tarihçe verilerek konuya giriş yapılmış ve hemen ardından çekte muhatap konusu incelenmiştir. Her ne kadar hukukumuzda banka ile birlikte özel finans kurumunun da çekte muhatap olabilmesi mümkün ise de, uygulamadaki ağırlık ve kullanımdaki yaygınlık sebebiyle çalışmamızda özel finans kurumlarının Türk hukuk sistemindeki yerini tespitten sonraki kısımlarında sürekli "...veya özel finans kurumu" eki yerine, muhataptan bahsetmek istediğimizde sadece banka kelimesi tercih edilmiştir.

Çalışmanın geri kalan kısmında ise, asıl konumuz olan, çek kanunu ile bankalara yüklenen yükümlülükler incelenmiş ve söz konusu yükümlülükler incelenirken yeni yasa ile getirilen düzenlemelere de değinilmiştir. Böylece çekin vazgeçilmez unsuru muhatap bankanın sorumluluğunun çerçevesi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

II - GENEL OLARAK

A - ÇEKLERLE İLGİLİ DÜZENLEMELERE GENEL BAKIŞ

Çek, bankalar tarafından çıkarılan ve hesap sahibinin bankadaki hesabından dilediği kişilere ödeme yapmasına imkan veren bir kambiyo senedir. Bir vade taşımaması yani bir ödeme aracı olması çeki diğer kambiyo senetlerinden (poliçe ve bonodan) farklı kılmaktadır. Çek hakkındaki yasal düzenlemelerin başında 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu gelmektedir. TTK'nın 692. ve devam eden maddelerinde çekin keşidesi, şekli, devri ve ödenmesine ilişkin esaslar düzenlenmiştir.

Ancak, bu düzenlemelerin yetersiz kalması nedeniyle, 1985 yılında 3167 sayılı "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun" hazırlanmış ve meclis tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, Türk Ticaret Kanunu'nun çeklere ilişkin hükümlerini tamamlamak ve çeklerin güven içinde tedavül etmesine yardımcı olmak amacıyla çıkarılmıştır. 3167 sayılı Kanun ile getirilen en önemli yenilik, hesapta yeterli karşılık olmadığı için ödenmeyen çekin keşidecisine, çek hamilinin şikayetine bağlı olarak 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası getirmesidir. Karşılıksız çekin hapis cezası müeyyidesine tabi tutulması, bir yandan çek kullanımının yaygınlaşmasına, diğer yandan karşılıksız çekten dolayı ceza davalarının artmasına neden olmuştur.

Gerçekten de, 2000 yılında Türkiye'deki ceza davalarının %15'i karşılıksız çekle ilgilidir. Görüldüğü gibi ülkemizde karşılıksız çek keşide etmek tam bir sosyal felakete dönüşmüş olup, ceza yargılaması içerisinde önemli bir yer işgal etmektedir. Anılan sebeple adliyelerin iş yükü artmış ve bu husus zaten yoğun iş yükü ile yüklü ceza mahkemelerimizi adeta çalışamaz duruma getirmiştir.

Ülkede yaşanan ekonomik krizler sonucunda karşılıksız çekten dolayı mahkumiyet alan kişilerin sayısında sürekli bir artış görülmektedir. Sorunun çözümü için herhangi bir çalışma yapılmazken, Avrupa Birliği ile uyum yasaları çerçevesinde Anayasada değişiklik öngören 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı Kanun uyarınca yeni bir düzenleme yapma zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Bu kanun ile Anayasanın 38. maddesine eklenen fıkra uyarınca "hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz" hükmü getirilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek 4. Protokolün ülkemiz tarafından onaylanmasının doğal bir sonucu olarak anılan hüküm, Anayasaya aynen aktarılmış ve böylece, sözleşmeden doğan borcunu ödeyemeyen kişilere hürriyeti bağlayıcı ceza verilmesi yasaklanmıştır.

Bu düzenleme karşısında karşılığı olmadığı için ödenmeyen çeklerden dolayı keşideciyi hapis cezası ile cezalandıran 3167

sayılı yasada da değişiklik yapılması gündeme gelmiştir . Aslında, 3167 sayılı yasanın çıkarıldığı tarihlerden itibaren karşılıksız çekin hapis cezası yaptırımına tabi tutulması eleştirilmiş ve ceza hukukunda çağdışı kalmış bulunan "borç için borçlunun hapsi" sistemine geri dönüldüğü iddia edilmiştir .

Bu kanunu değiştirmek için 1998 yılından itibaren çeşitli tasarılar hazırlanmıştır. Ancak en önemli ve kapsamlı tasarı Adalet Bakanlığı tarafından oluşturulan bir uzmanlar komisyonu tarafından hazırlanmış ve kamuoyunda tartışıldıktan sonra Bakanlar Kurulu tarafından 11.02.2002 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Tasarı 16.04.2002 tarihinde Adalet komisyonuna sevk edilmiştir. Adalet komisyonu raporunu 28.05.2002 tarihinde Başkanlığa sunmuştur. Ne var ki, bu tasarı yasalaşmadan TBMM seçimleri yenilenmiştir. Yeni kurulan hükümet anılan tasarıdaki bazı hükümleri değiştirmekle birlikte, büyük ölçüde benimsediği tasarımı 20.01.2003 tarihinde Meclise sevk etmiştir. Neticede 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunu değiştiren, 26.02.2003 tarih ve 4814 sayılı "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına ilişkin Kanun" 08.03.2003 günü resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 4814 sayılı yasa 3167 sayılı yasada önemli değişiklik ve yenilikler getirmektedir.

Çek mevzuatı tarihçesi ile ilgili verilen kısa bilgiler ışığında 4814 sayılı yasa ile öngörülen düzenlemelerin ülkede yaşanan çek kaosunu sona erdirmeyi amaçladığını tahmin etmek hiç de zor olmayacaktır. Anılan doğrultuda 4814 sayılı yasa ile çekte muhatap olan bankanın (veya özel finans kurumunun) da yükümlülükleri ağırlaştırılmıştır.

B - ÇEKTE MUHATAP

TTK m. 694 uyarınca "Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatap olarak ancak bir banka gösterilebilir. Çekin ancak bir banka üzerine çekilebileceği hükmünü sevk eden Ticaret Kanunumuz, 727. maddesindeki "bu fasılda geçen banka tabirinden maksat, Bankalar Kanunu hükümlerine tabi olan müesseselerdir" şeklindeki hükmüyle bankanın tanımını da yapmıştır. Bankalar kanunu, hangi müesseselerin Türkiye'de bankacılıkla uğraşabileceğini (madde 7) düzenlemiş ve özel finans kurumlarının da bankalarla ilgili düzenlemelere (madde 20/6) tâbi olduğunu belirtmiştir. Anılan düzenlemeler çerçevesinde Türk hukuk sisteminde çekin ancak bir banka veya özel finans kurumu üzerine çekilebileceği anlaşılmaktadır.

III - ÇEK KANUNU KAPSAMINDA BANKALARA GETİRİLEN YÜKÜMLÜLÜKLER

Çek Kanunu çeşitli maddelerinde bankalara yükümlülükler getirmiş, bankaların bazı ödevlerini yerine getirmesini ve bazı önlemleri almalarını istemiş ve bunlar yapılmadığı takdirde bazı yaptırımlar öngörülmüştür. Bir başka deyişle yükümlülüğün geciktirilmesi veya hiç yapılmaması fark gözetilmeyerek yaptırıma tabi tutulmuştur.

Böylece çek işlemlerinin ve kullanımının sağlıklı yürütülmesi ve lehdarlarla hamillerin zarara uğramamaları amaçlanarak çeklere güven sağlanmak istenmiştir. Bu durumda yasanın genel olarak muhatap bankaya önleyici etki doğuran ve güvence işlevini yerine getiren yükümlülükler yüklediği ileri sürülebilecektir.

A - ÇEK DEFTERİ BASIMINDA UYULACAK ESASLAR

4814 sayılı yasa ile, 3167 sayılı yasanın çek karnelerinin baskı şeklini düzenleyen 3. maddesine önemli değişiklikler getirilmiştir. Çek defterinin baskı şekline ilişkin esaslar daha önce olduğu gibi TC Merkez Bankası'nca belirlenecektir. Çeklerin tekdüzeliğini ve kişilerin göz alışkanlığını sağlamak açısından önemli bir düzenlemedir. 4814 sayılı Yasanın 2'nci maddesiyle, 3167 sayılı Çek Yasasının 3'üncü maddesi, üst başlığı ile birlikte değiştirilmiştir.

Maddenin birinci fıkrasında, çek defterlerinin bankalarca bastırılacağı öngörülmüştür. Fakat, bu fıkroda, bankaların çekleri bizzat bastıracağına ilişkin bir sözcük bulunmamaktadır. Oysa, 3167 sayılı Yasanın değişikliğinden önceki maddenin ikinci fıkrasında aynen ".....bankalar tarafından basılır veya bastırılır." sözcükleri yer almakta idi. Son değişiklikte, "..... bankalar tarafından basılır" sözcükleri maddeden çıkarılmış ve fakat bu son değişikliğin gerekçesi açıklanmamıştır. Kanımızca, son değişiklikteki "bastırılır" sözcüğünü, bankaların da çek defterlerini bizzat bastıracağı gibi, başkalarına da bastırabileceği biçiminde yorumlamak gerekmektedir. Banka müşterilerinin çeklerini diledikleri şekilde bastırabilme imkânları yoktur. Özel kişiler, çek karnesi bastıramaz. "Çek defteri basmaya ve bastırmaya kanunen yetkili kılınanlar dışında çek defteri basanlar ve bastıranlara iki yıldan beş yıla kadar hapis ve üçyüzelli milyon liradan üç milyara kadar ağır para cezası verilir" (ÇK 14).

3167 sayılı Yasanın değişik 3'üncü maddesinin ikinci fıkrasında; çek defterlerinin baskı biçimini belirleyen esaslar ele alınmıştır. Bu düzenleme uyarınca bu esaslar, Türkiye Bankalar Birliğinin görüşü alınarak, Türkiye

Cumhuriyet Merkez Bankasınca belirlenecektir. Bu belirleme-de mutlaka bulunması gereken unsurlar ise şunlardır :

- Çek hesabının bulunduğu şubenin adı
- Hesap numarası
- Hesap sahibinin vergi kimlik numarası

Önemli bir değişiklik olarak çek yapraklarında bulunması zorunlu kayıtlara, hesap sahibinin "vergi kimlik numarası" da eklenmiştir. Eksikliği belgeyi çek olarak geçersiz kılan mutlak zorunlu kayıtlar; çek sözcüğü, belirli bir miktarın kayıtsız ve şartsız ödenmesi hususunda havale, muhatap, keşide tarihi ve keşidecinin imzası gibi kayıtlardır(TTK m. 692).

4814 sayılı yasa öncesinde Çek Kanunu ile anılan çek unsurlarına ilave yapılp yapılmadığı tartışma konusu olmuşsa da 3. maddenin 4814 sayılı yasa ile değişik "hesap sahibinin vergi kimlik numarası hariç olmak üzere bunların yazılmamış olması veya bankalarca baskı şekline ilişkin esaslara aykırı davranılması çekin geçerliliğinin etkilemez" hükmü anılan tartışmaya son vermiştir . Diğer bir ifade ile bundan sonra çek yapraklarında vergi kimlik numarası bulunması yasal bir zorunluluk haline gelmiştir. Yani, 3167 sayılı Yasanın 3'üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre, çek hesap sahibinin vergi kimlik numarası çekte yazılmamışsa bu bel-geler, çek olarak geçerli değildir ve dolayısıyla, 3167 sayılı Yasanın koruması dışındadır.

Çekteki bu vergi kimlik numarası unsuru, sadece ceza hukuku açısından değil, aynı zamanda ticaret hukuku açısından da önem arz etmektedir. Diğer bir deyişle çekin TTK'nın bazı maddelerinde sayılan yasal unsurlarına, 3167 sayılı Yasanın 3'üncü maddesinin ikinci fıkrası ile yeni bir unsur daha eklenmiştir. Sözü edilen bu unsur çeke yazılmamış ise, çekler hem ceza ve hem de ticaret hukuku ve diğer yasalar yönünden, kambiyo senedi olarak kabul edi-lemez. Dolayısıyla, 3167 sayılı Yasanın 3'üncü fıkrasında öngörülen bu yasal unsur ve düzenleme TTK'nın 692'nci maddesini de, zımnen değiştirmiştir. Ancak şunu da eklemek gerekir ki, bu değişikliğin, yasa tekniği açısından, doğrudan TTK'nın 692'nci maddesinde yapılması daha doğru olurdu.

B - ÇEK HESABI AÇARKEN GÖSTERİLMESİ GEREKEN ÖZEN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

3167 sayılı kanunun 2. maddesinde bankalara, çek defterlerinin verilmesinde gerekli basiret ve itina'yı gösterme yükümlülüğü getirilmişti. 4814 sayılı yasa ile bankaların göstermesi gereken yükümlülük eski maddeye nazaran somutlaştırılarak açıklanmıştır. Söz konusu değişiklikte madde ilke yönünden aynen korunmuş, ancak yapılması gerekli bazı hususların, örnek kabilinden maddede sayılması yoluna gidilmiştir. Yasanın önceki 2'nci maddesinin başlığı "Genel mesuliyet" iken, bu başlık "Sorumluluk" olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile de, genel mesuliyetin dışında, özel bir sorumluluğun varlığı belirtilmek istenmiştir. Gerçekten de eski metinde bankaların sorumluluğu "işlemlerin gerektirdiği basiret ve itina" şeklindeki genel bir kavram ile belirtilmişken yeni metinde bankalara getirilmiş olan yükümlülükler şu şekildedir :

1-) ÇEK HESABI AÇMAK İSTEYENİN YASAKLILIK VE ENGEL DURUMU BULUNUP BULUNMADIĞINI, TC. MERKEZ BANKASI'NCA YASANIN 9. MADDESİNE GÖRE, BANKALARA YAPILAN DUYURULAR ÇERÇEVESİNDE ARAŞTIRMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ :

Bu hükümlerle, adına çek hesabı açılacak kişinin, TC Merkez bankası kayıtlarında karşılıksız çek kaydının bulunup bulunmadığını ve çek yasaklısı olup olmadığının araştırılması muhatap bankalar aleyhine yasal bir yükümlülük olarak getirilmiştir. Bu hükümden, Merkez Bankasının çek hesabının açılmaması konusunda bir karar verme yetkisi veya ilgili bankanın bir izin alma yükümlülüğünün bulunduğu anlaşılmamak gerekir. Bankanın, izin alması söz konusu olmayıp, sadece bilgi almak suretiyle, bir yasaklılık veya engellilik durumunun varlığını tespit etmesi gerekmektedir. Hesap açacak bu bankanın, Merkez Bankasından alacağı cevap ve bilgiye göre, çek hesabı açıp açmama yönünde, tartışılmayacak bir takdir hakkı var-dır. Ancak, bu bilgi göz önüne alınmazsa ve bu suretle çek defteri verilirse, bu banka için 2'nci madde uyarınca sorumluluk söz konusu olabilecektir.

Yasa tasarısının gerekçesinde değinildiği üzere, hesap açtırmak isteyen daha önce çek hesabı olup olmadığı ve çek hesabı varsa, bu hesap yönünden karşılıksız çek çıkıp çıkmadığı araştırılmalıdır. 3167 sayılı Çek Yasasının 2'nci maddesine göre, bankalar, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasınca, aynı Yasanın 9'uncu maddesine göre yapılan duyurular çerçevesinde kendilerinde bir arşiv oluşturarak, çek hesabı açmak isteyenlerin durumunu, varsa bu arşivdeki kayıtlarla birlikte değerlendirmelidirler. Bu arşivin eksik olmasından, bankalar sorumludurlar. Bu arşivin

hazırlanmasında-, T.C. Merkez Bankası'nın da sorumlu olması mümkündür. Zira bu banka, elindeki belgeleri, çek hesabı açılacak bankaya duyurmamış olabilir. Bu hal, T.C. Merkez Bankasınca işlenmiş bir haksız fiil olabilir. Sözü edilen bu eylem, 3167 sayılı Yasaya:göre değil, genel hükümler olan Borçlar Kanunu'na göre değerlendirilmelidir.

2-) ÇEK HESABI AÇILAN KİŞİNİN EKONOMİK VE SOSYAL DURUMUNUN BELİRLENMESİNDE GEREKLİ BASİRET (SAĞDUYU) VE ÖZENİ GÖSTERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ :

Çek hesabını açacak olan bankanın, bu hesabın açılmasını isteyen gerçek veya tüzel kişinin ekonomik ve sosyal durumunun belirlenmesinde dikkat,ve özeni göstermesi gerekmektedir. Burada esas alınacak husus, adına çek hesabı açılacak kişinin ödeme gücünün bulunup bulunmadığıdır.

Banka güvenilir bir kurum olarak kabul edilir ve bu sorumluluğun belirlenmesinde bu halin de göz önünde bulundurulması gereklidir. Ekonomik durumun belirlenmesinde :

- Başvuranın yap-tığı işin niteliği,
- Esas sermayesi,
- Vergi yönünden ilişkileri,
- Şirket ise yıllık faaliyet durumu,
- Bilanço ve kâr-zarar hesabı,
- Ticaret sicil kayıtları,
- Diğer bankalarla iliş,-kileri ve bunun derecesi,
- İflas ve konkordatoya maruz kalıp kalmadığı,
- Aleyr hinde icra takipleri olup olmadığı,
- Yurt dışındaki bağlantıları

araştırılmalıdır. Ayrıca, **"banka tarafından yapılacak istihbarat"** da çok önemlidir ve dikkatle üzerinde durulmalıdır. Tüm bu konular araştırıldıktan sonra, duruma göre, çek hesabının açılıp açılmamasına karar verilmelidir.

Yine hatırlatmak gerekir ki, çek hesabı açılması için, kendisine başvuru bankası, isterse hiçbir nedeni olmadan da, çek hesabı açmayabilir. Bu husus tümüyle bankanın yetkisi dahi-lindedir. Bankanın bu konudaki taktiri dava konusu yapılamaz.

C - ÇEK HESABI AÇILIRKEN ALINMASI GEREKEN EVRAKLAR

Eski yasa metninde, çek karnesi verilen müşterilerin açık kimliklerinin tespiti ile TC Merkez Bankası'na bildirme zorunluluğu düzenlenmişti. Bu düzenlemenin ayrıntıları, TC Merkez Bankası'nın 1 numaralı tebliğinin 3. maddesi'nde ele alınmıştı. Bu maddeyle bankaların çek karnesi verdikleri müşterilerinin açık kimliklerini, TC. Merkez Bankasına bildirirken yapmaları gereken işlemler ve bildirim kapsamı düzenlenmişti. Buna göre kimliklerin belirlenmesinde gerekli unsurlar şunlardı :

- Gerçek kişilerde ad ve soyadı; tüzel kişilerde ise, ticaret ünvanı,
- Baba adı,
- Doğum yeri ve tarihi,
- Varsa hesap sahibi tarafından bildirilen vergi hesap numarası,
- Adresi,
- Çekle işleyen hesabın bulunduğu banka şubesinin adı,
- Çekle işleyen hesabın numarası,

Yapılan değişiklikle daha önce TC Merkez Bankası'nın 1 numaralı tebliğinin 3. maddesi ile düzenlenmiş bulunan bu hususlara bazı ilaveler yapılarak yasa hükmü haline getirilmiştir. Yeni düzenlemeye göre bankalar çek hesabı açarken hesap sahibinin :

- Fotoğraflı nüfus cüzdan örneği ve kimlik numarasını,
- Yerleşim yeri belgesini,
- Tacir olanların ticaret sicil kayıtlarını,
- Vergi kimlik numaralarını

almak ve bu belgeleri hesabın kapatılmasını izleyen beş yıl süresince saklamak zorundadırlar.

Ayrıca muhatap bankanın toplanan tüm bu bilgileri ve çek hesabının kapatılması halinde de bu durumu on beş gün içerisinde TC Merkez Bankası'na bildirmesi zorunlu hale gelmiştir.

D - ÇEKİN İBRAZİ HALİNDE BANKAYA DÜŞEN YÜKÜMLÜLÜKLER

1-) MEŞRU HAMILİN TESPİTİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Her hangi bir çek ödenirken, muhatap bankanın dikkat edeceği en önemli husus, çek hamilinin meşru hamil olup olmadığıdır. Eğer çek doğrudan doğruya lehtar tarafından ibraz edilmişse durum bir güçlük arz etmez, banka çekte yazılı ad ve soyadla karşılaştırıp aynı olduğunu tespit ettikten sonra, hamilin meşru olduğunu ve dolayısı ile hamilin senedi tahsile yetkili olduğunu tespit etmiş sayılır(TK m. 567).

Aynı zamanda çekin nama, emre veya hamiline düzenlenmesi halinde hamilin meşruiyetinin tespitinde bazı farklılıklar söz konusudur ancak bu farklılıklar çalışmamızın konusu dışındadır.

2-) DEFİLERİN İLERİ SÜRÜLMESİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Muhatap bankanın ibraz edilen çeki de araştırma yükümlülüğü vardır. Bu sebeple muhatap banka öncelikle çekin hükümsüzlüğüne dair defiler ile senetten anlaşılan defilerin ve diğer kayıtların tespit ve bunların değerlendirilmesini de yapmakla yükümlüdür. Anılan doğrultuda muhatap banka ödeme yapmadan önce bu çekin ödenmesinin doğru olup olmayacağını, senedin şekil itibariyle tam olup olmadığını (TTK m. 730/2, 588), başka bir ifade ile senedin hükümsüz olup olmadığını ve senet şeklen hükümsüz olmakla beraber süresinin geçip geçmediğini veya yazı ve rakamlarla ifade edilen para miktarının farklı olup olmadığını incelemekle yükümlü ve bu yetkiye sahiptir. Aksi takdirde muhatap senedi keşideci hesabına değil kendi hesap ve zararına ödemiş olur . Örnek vermek gerekirse keşide yer ve tarihi bulunmayan bir senet çek sayılmayacağından bunu ödenmesi keşideciyi bağlamayacaktır.

Her ne kadar muhatap keşidecinin caymamış olduğu bir çeki ibraz müddetini geçmesinden sonra da ödemek yetkisini haiz ise de, bu gibi hallerde muhatapın hiç değilse altı aylık zamanaşımı süresinin geçip geçmediğini kontrolü ve eğer geçmişse ödemediğinden imtina etmesi gerekir .

3-) ÖDEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Çeki düzenleyen TK hükümlerini poliçeye paralel olarak incelemek gerekir. Ancak çekin bir özelliği burada dikkati çekmektedir. Poliçede kabul eden muhatap, esas borçludur. Çekte ise muhatap banka, karşılık olursa ödeyen aslında bir hizmet veren durumundadır. Yani çekin esas borçlusu

keşidecidir. Karşılık olduğu halde çeki ödemeyen banka poliçeyi kabul etmeyen muhatap gibidir, keşideciye karşı çek ilişkisi içerisinde sorumlu olur . Kural olarak muhatap banka ile hamil arasında bir ilişki yoktur meğer ki özel yasa ile bu ilişki tesis edilmiş (Çek K.) veya muhatap banka-garantili çeklerde olduğu gibi- çek tutarını ödeyeceğini hamile garanti etmiş olsun.

Koşullarına uygun ve karşılığı olan çek, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir(Çek K. m. 4/2). Ancak anılan maddede çekin çek hesabı açılmış şube dışında herhangi bir şubeye ibraz edilmesi halinde, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödenmesi hükmü de getirilmiştir. Bu hüküm keşideciyi korumak üzere getirilmiş bir düzenlemedir. Keşidecinin muhatap banka ile çeşitli hukuki ilişkileri veya birden fazla hesabı söz konusu olabilecektir. Mesela aradaki anlaşma gereği çek hesabında para olmaması halinde bir başka hesaptan o hesaba aktarma yapılması öngörülmüş olabilir. Yine çeki ödemeye yetecek tutarın bankanın kullanacağı bir kredi şeklinde hesapta bulundurulması da kararlaştırılmış olabilir. Böyle bir durumda çekin ibraz edildiği diğer şubenin hesabın açıldığı şubeye sormadan çekin arkasına karşılıksız ibaresi yazması keşidecini mağdur olmasına sebebiyet verebilecektir.

Bu konudaki bir diğer hüküm ise, çek karşılığının ödenmesinden evvel hamilin vergi kimlik numarasının saptanması zorunluluğudur.

Bankanın ödeme yükümlülüğünün bulunması için ibraz edilen belgenin yasal öğeleri içeren bir çek, ibraz edenin hamil, ibrazın süresi içinde, çekin doğru ve gerçek olması, çekin ödenmesini engelleyecek bir durumun bulunmaması gerektiği ileri sürülmüştür. Ancak çek öğelerinin her türlü eksikliği muhatap bankanın ödeme yükümlülüğünü bertaraf eden bir hukuka uygunluk nedeni olamaz .

Türk Ticaret Kanununa göre muhatap banka süresi içinde ibraz edilmeyen çeki ödemek zorunda değildir(m. 711/2). Çekten cayma ibraz süresi geçtikten sonra geçerli olduğundan, muhatap banka, cayma söz konusu değilse, ibraz süresi geçtikten sonra bile isterse ödeme yapabilecektir(m. 711).

Banka keşideci ile arasında bankadaki hesabı üzerinde çek keşide ederek tasarrufta bulunacağına ilişkin bir sözleşme olmadığını ileri sürerek ödemedi kaçınabilecektir. Ancak muhatap bankanın ibraz süresi içerisinde, ödeme yükümlülüğü altında ve cayma olanağı da olmadığından hamilin hile yaptığı veya aradaki sözleşmeye uymadığı vs. gibi sebepler ileri sürerek ödemedi kaçınması mümkün değildir . Bu konuda bir ihtiyati tedbir kararının muhatap bankaya ibrazı ihtimalinde bu hususun ancak lehvara karşı ileri sürülebileceği; hamilin üçüncü kişi olması halinde ileri sürülemeyeceği düşünülebilecektir .

Çek K.10. madde uyarınca muhatap banka süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde her çek yaprağı

için 300 Milyon TL'ye kadar ödemekle yükümlüdür. Kısmen karşılığının bulunması halinde ise bu miktarı her çek yaprağı için 300 Milyon TL'ye tamamlayacaktır. Anılan maddede bu hususun hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir "**gayri nakdi kredi sözleşmesi**" hükmünde olduğu belirtilmiştir.

Bankanın kanuni garanti sorumluluğu denilen böyle bir yüküm getirilmesinin amacı, bir yandan çek defteri verirken bankaların özen göstermelerini, diğer yandan sınırlı da olsa bir miktara kadar çek hamillerine ödeme güvencesini sağlamaktır. Gerçekten de anılan hüküm, Çek Kanununda yapılan dikkat çekici bir değişiklik olarak göze çarpmaktadır. Her ne kadar miktarın 300 Milyon TL ile sınırlı tutulmasının yeterli olmayacağı ileri sürülebilirse de çekin güvenilirliğini temin açısından atılmış önemli bir adım olduğu da muhakkaktır. Bu doğrultuda bankalar çek talep eden müşterilerini özenli bir şekilde araştırarak çekleri karşılıksız çıkanlara çek vermeyecektir.

Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra uygulamada bankaların;

- ilk defa çek karnesi verilecek müşterilerine on yapraklı bir adet çek karnesinden fazla çek verilmeyeceği,
- hesap sahiplerine çek kullanım hacmi ile doğru orantılı çek karnesi verileceği ,
- her çek yaprağı için olmak kaydıyla, ödemekle yükümlü olduğu 300 Milyon TL'nin müşteriden alınarak bloke edileceği,
- çeklerin şube müdürü, yönetmen ve müşteri temsilcisinden oluşturulacak çek komitesince verileceğini,
- verilen çekler nedeni ile banka aleyhine ortaya çıkabilecek mali ya da cezai sonuçlardan çeki veren kişilerin sorumlu olabileceği

gibi esasları kabul ederek, banka şubelerini sürekli ve ciddi olarak uyardıkları anlaşılmıştır.

Ayrıca çekin karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması halinde bankanın yükümlülüğü, 10. maddede belirlenen sorumluluk miktarı (üç yüz milyon TL) saklı kalmak üzere, çek hesabında bulunan miktarla sınırlıdır. 10. maddede belirlenen miktar dahil olmak üzere kısmi ödeme halinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir (Çek K. m.4/3). Değişiklikten önce muhatap banka çekin karşılıksız olduğunu çekin arkasına yazdıktan sonra çeki hamile geri veriyordu. Hamil de hukuki ve cezai takibatını bu çekle birlikte yapıyordu. Ancak artık çek hamili, muhatap bankadan aldığı bu onaylı fotokopi ile müracaat borçlularına ve kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabileceği gibi; Cumhuriyet savcılığına şikayette bulunurken dilekçesine bu fotokopiyi ispat aracı olmak üzere ilave edecektir. Mahkeme

veya icra dairelerinin talebi halinde çekin aslı bu mercilere gönderilecektir (Çek K. m4/3 son c.).

Karşılığının bulunmasına rağmen muhatap bankaca ödeme yapılmaması aynı zamanda muhatap bankanın cezai sorumluluğunu da gerektirecektir. Ancak burada kasıt unsuru aranmalıdır. Bu bilinç ve irade ile hareket etmeksizin ödememe veya geç ödeme söz konusu olduğunda suç oluşmayacaktır . Hesap kartonunda yapılan yanlışlık nedeniyle karşılığının bulunmadığı sanısıyla çekin ödenmemesi ya da banka aygıtlarının bozukluğu yahut da personelin elinde olmayan nedenlerle geç ödeme yapılması durumlarında suç kastından söz edilemez .

4-) ELEKTRONİK TAKAS SİSTEMİNDE İBRAZ VE BANKANIN KISMİ ÖDEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

4814 sayılı yasa 3167 sayılı yasanın takas sistemini düzenleyen 6. maddesini de değiştirmiş ve bu konuda uygulamada sorun teşkil eden hususları yasal düzenleme altına almıştır. Çekin bir takas odasına ibrazının ödeme için ibraz yerine geçeceği TTK 710. maddesinde hükme bağlanmıştır. Buna paralel olarak yeni düzenleme ile çeklerin fiziki olarak ibraz edilmesine lüzum bulunmaksızın sadece çek bilgileri üzerinden elektronik takas ortamında işlem görmesi halinde hangi tarihte ve ne şekilde gerçekleştiği hususu da açıklığa kavuşturulmuştur. Çekin elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesinin, takas odasına ibraz hükmünde olduğu hüküm altına alınmıştır.

4814 sayılı yasada göze çarpan bir diğer önemli bir değişiklik ise takas odaları vasıtasıyla ibraz edilen çeklerde, 10. maddede belirtilmiş olan bankanın ödemekle yükümlü olduğu asgari miktar dahil olmak üzere- kısmi ödemenin yapılmayacağıdır. Ancak bu halde, hesapta bulunan kısmi karşılık tutarı muhatap banka tarafından, çeki ibraz eden hamil lehine on beş gün süre ile bloke edilecektir. Bu süre içerisinde hamil, çek aslı ile birlikte muhatap bankaya müracaat ederek, lehine bloke edilen miktarı talep edebilecektir. Bankanın yasal olarak ödemekle yükümlü olduğu asgari miktar da talep sınırı içindedir.

5-) KEŞİDECİNİN ADRES BİLGİLERİNİN HAMİLE VERİLMESİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Uygulamada karşılaşılan sorunlardan biri de; çeklerin tamamen veya kısmen karşılıksız kalması halinde, keşidecinin adres bilgilerinin çek hamiline verilip verilmeyeceği konusundaydı.

Hamilin karşılıksız çek keşide eden keşideci hakkında hukuki ve cezai takibat yapması açısından keşidecinin adres bilgileri oldukça önemlidir. Bu konuda daha önce açık bir

hüküm düzenlenmemiştir. Ancak keşidecinin adres bilgilerine ulaşmak da imkansız değildir. Karşılıksız çıkan çeki icra takibine koyan hamilin icra müdürlüğünden takip borçlusunun adres bilgilerinin bildirilmesi için muhatap bankaya müzekkere yazılmasını talep etmesi halinde icra dairesinden gönderilen bu müzekkereye karşı zaten muhatap bankanın bilgi verme zorunluluğu vardı. Yine hamilin hukuki ve cezai takibatını vekil aracılığı ile yapması durumunda da vekilin de bu bilgilere ulaşması mümkündür. Avukatlık Kanununun (4667 sayılı yasa ile değişik) 2. maddesinde özel ve kamuya ait bankaların avukatlara görevlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmak zorunluluğu getirilmiştir. Yine anılan maddede kanunlarındaki özel hükümler saklı kalmak kaydıyla bu kurumların avukatın gerek duyduğu bilgi ve belgeleri avukatın incelemesine sunmakla yükümlülüğü yüklenmiştir.

4814 sayılı yasa ile yapılan değişikliklerle; çekin karşılığının kısmen veya tamamen bulunmaması halinde hamilin talep etmesi halinde keşidecinin bankaca bilinen adresinin hamile verileceği açıkça hüküm altına alınmıştır.

6-) İHTAR VE SAVCILIĞA BİLDİRİM YÜKÜMLÜLÜĞÜ

3167 sayılı yasanın 7. maddesi, çekin kısmen veya tamamen karşılıksız kalması halinde banka tarafından hesap sahibine gönderilecek olan uygulamadaki isimle düzeltme ihtarnamesinin içeriğini, 8. maddesi ise düzeltme hakkını düzenlemekte idi. 4814 sayılı yasa ile yasanın 6. ve 7. maddelerinde kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Eski düzenlemeye göre, yeterli karşılığı olmayan çekin kısmen veya tamamen ödenmemesi halinde muhatap banka;

- Hesap sahibinin kendisinin veya vekil veya temsilcilerinin elinde bulunan tüm . çek karnelerini aldığı bankalara geri vermesini,
- 8. madde hükümleri gereğince düzeltme işlemlerini yerine getirmeden bir yıl . . müddet ile çek keşide edemeyeceğini,
- Aksine davranışların cezai müeyyideleri gerektireceğini,

ibraz tarihini izleyen 10 gün (iş günü) içinde, hesap sahibine iadeli taahhütlü mektupla tebliğ etmek zorunda idi. Yeni düzenleme ile muhatap bankaya yalnızca, hesap sahibine kendisine ait bütün çek defterlerini aldığı bankalara geri vermesini, değişik 8. maddede öngörülen sürenin bitiminden itibaren iadeli taahhütlü mektupla bildirme yükümlülüğü getirilmiştir.

Ayrıca 3167 sayılı yasanın 13. maddesinde yapılan değişiklik ile, 7. madde gereği çek defterlerini geri vermeyenlerin ilgili bankanın ihbar üzerine 350 Milyon TL'den

3 Milyar TL'ye kadar ağır para cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir ve ilgili bankanın bu bildirim yapma yükümlülüğünü ihlal etmesi halinde, yasanın 15. maddesi gereği 350 Milyon TL'den 350 Milyar TL'ye kadar ağır para cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. Ayrıca bu yargılamada bankayı şube müdürünün temsil edeceği ifade edilmiştir.

7-) MERKEZ BANKASINA BİLDİRİM VE DUYURU YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Muhatap banka yeterli karşılığı olmadığı için çekin ödenmediğini ve hesap sahibi hakkında gerekli bilgileri ibraz tarihinden itibaren on gün içinde TC Merkez Bankasına bildirmek zorundadır. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta, bildirim süresinin çek üzerindeki keşide tarihinden değil, ibraz tarihinden itibaren başladığıdır. Bir başka deyişle bu bildirim yapılması için düzeltme hakkının kullanılıp kullanılmamsının bir önemi yoktur. Örneğin, 19.05.2003 keşide tarihli bir çekin 05.05.2003 tarihinde ibraz edilip karşılıksız çıkması halinde, TC Merkez Bankasına bildirim süresi, ibraz tarihi olan 05.05.2003 tarihinden itibaren 10 gün olacaktır.

Bu bildirimden sonra, çek tutarı tazminat ve gecikme faizi ile birlikte hamile veya hamile ödenmek üzere muhatap bankaya ödenmesi halinde bu ödeme muhatap banka tarafından 10 gün içinde TC Merkez Bankasına bildirilir. TC Merkez Bankası da bu bildirimleri on beş gün içinde bankalara duyurur.

E - BANKANIN YÜKÜMLÜLÜKLERİNE DAİR SORUMLULUĞUN GENEL KAPSAMI

4814 sayılı yasa ile 3167 sayılı kanunun 14. ve 15. maddeleri de değiştirilmiştir. Anılan değişikliklerle muhatap bankanın yasada öngörülen yükümlülükleri yerine getirmemesi halinde cezalandırılması öngörülmüştür. Yine muhatap bankanın münhasır yetkisi dahilinde bulunan hususlarda yasak faaliyette bulunan yetkisiz şahısların eylemlerinin cezalandırılması da düzenlenmiştir.

Çek defteri basmaya veya bastırmaya kanunen yetkili kılınanlar dışında çek defteri basanlara ve bastıranlara iki yıldan beş yıla kadar hapis ve üç yüz elli milyon liradan üç milyar liraya kadar ağır para cezası verilir(Çek K. m. 14). Aynı şekilde 4814 sayılı yasanın 3, 4, 5, 7, 9 ve 11 inci maddeler ile 13 üncü maddenin birinci fıkrasında yazılı yükümlülükleri yerine getirmeyen bankalar hakkında üç yüz elli milyon liradan üç milyar liraya kadar ağır para cezasına hükmedileceği düzenlenmiştir(Çek K. m. 15).

Yine anılan maddede yargılamada bankayı şube müdürünün temsil edeceği de hükme bağlanmıştır(Çek K. m. 15/son c.).

Daha önceki açıklamalarımızda yasa ile getirilen yükümlülükler yeri geldikçe incelemeye tabi tutulmuştur. Bu sebeple bu bölümde sadece daha önce temas ettiğimiz muhatap banka aleyhine düzenlenen yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde cezai sorumluluğunun doğacağını belirtmekle yetiniyoruz. Sonuç olarak, görüldüğü üzere yasa koyucunun, sadece yükümlülükleri belirtmekle yetinmediğini; aynı zamanda aykırılık halinde yaptırım hükümleri de getirdiğini ve cezai sorumluluğu özel olarak düzenleme yoluna gittiğini belirtmek mümkündür.

IV – KAYNAKLAR

Bahtiyar, Mehmet; Kıymetli Evrak Hukuku, Beta Yayınları, 2003

Öztan, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, 9. Bası, Ekim 2004, s241-245 307-308

Eriş, Gönen, Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2004

www.kazanci.com

İlalan, Fuat, Bankalar Bakımından Modern Çek ve Çek Hukukumuz, 1989

Pulaşlı, Hasan, Kıymetli Evrak Hukuku, Konya 1997

Bozer, Ali-Göle, Celal; Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü,1996, Ankara, s. 161

Domaniç, Hayri; Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK Şerhi 4, İstanbul 1990

Donay, Süheyl; Son Değişiklikler Açısından Çek, İstanbul, 1986

Eroğlu, 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun ile ilgili olarak T.C. Merkez Bankası Açısından Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, Tespit ve Öneriler, Batider, C.XV. sy.2, s.13-16

Fevzioğlu, Feyzi Necmettin, “Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülükler Nedeniyle Hürriyetin Kısıtlanması–Anayasa ve Ceza Hukukları Açısından Bir İnceleme”, AİHS ve Anayasa m.38 f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, s.15-38.

Poroy/Tekinalp; Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 15. Bası, İstanbul 2001 (Temmuz)

Reisoğlu, Seza: Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara, 1985

Selçuk, Sami; Çek Suçları, Hatiboğlu Yayınları, Ankara, 1993

Tümerkan, Somay; Dolandırıcılık Suçu (Karşılıksız Çek Keşide Fiilleri), Kazancı Yayınları, İstanbul, 1987

V - FAYDALANILAN YARGITAY KARARLARI

T.C.

YARGITAY

11. HUKUK DAİRESİ

E. 1997/6582

K. 1997/8455

T. 24.11.1997

- ÇEK HESABI (Çeklerin Başka Kişilerce Keşide Edilmesi - Bankanın Sorumluluğu)
- BANKANIN SORUMLULUĞU (Hesabı Dahi Olmayanların Keşide Ettikleri Çeklerin Kabulü)
- BASİRET VE İTİNA (Bankaca Bu Çeklerin Karşılığının Ödenmemesi - Muhataba Bildirme Sorumluluğu)
- KUSUR (Karşılıklı Kusurun Mahkeme Tarafından Değerlendirilmesi Gerektiği)

3167-1/m.1, 2, 9

818/m.44

ÖZET : Çek hesabındaki çeklerin sahibinden başka kişilerce keşide edildiği sabit olmuş ve bu kişilerin Bankada bir çek hesabı olmadığı halde, keşide ettikleri çekleri davalı bankanın kabul ederek işleme koyduğu ve ödeme yaptığı anlaşılmıştır. Keşidecilerin davalı bankada çek hesabı yoktur. Bu durumda keşidecilerin keşide ettiği çeklerin davalı Bankaca ödenmemesi ve gerekirse, hesap sahibi olan kişiye bu hususun duyurulması gerekirdi. Davalı bankanın bu işlemler yönünden, basiret ve itina göstermediği sonucuna varılmış bulunmaktadır. Ayrıca, davacıların da bankada çek hesabı olmayan çekleri almak suretiyle gerekli basireti göstermediği anlaşıldığından bu yönün de gözden uzak tutulmaması gerekir. Karşılıklı kusurun değerlendirilmemesi hatalıdır.

DAVA : Taraflar arasındaki davadan dolayı İstanbul Asliye 7.Ticaret Mahkemesince verilen 6.2.1996 tarih ve 416-115 sayılı hükmün duruşmalı olarak temyizden tetkiki davacılar vekili tarafından istenmiş olmakla duruşma için tayin edilen 21.11.1997 gününde davacılar avukatı Gülay Caka gelip davalı avukatı tebligata rağmen gelmediğinden temyiz dilekçesinin süresi içinde verildiği anlaşıldıktan ve hazır bulunan taraf avukatı dinlendikten sonra vaktin darlığından ötürü işin incelenerek karara bağlanması duruşmadan sonraya bırakılmıştı. Bu kerre dosyadaki kağıtlar okunduktan sonra işin gereği konuşulup düşünüldü:

KARAR : Davacı vekili, müvekkillerinin alacağına karşılık dava dışı Yaşar ve Zeki B'un keşide ettiği muhtelif tarih ve miktarlı çeklerin karşılığının olduğu davalı tarafça bildirildiğini, ancak ilk birkaç çek dışındakilerin karşılıksız kaldığını, bu şahısların tek mal varlıklarını başkalarına devrettiklerini bildirdiklerini, bunun üzerine yaptıkları araştırmada çek hesabının tüzel kişiliği olmayan "Mevsim Gıda" adına düzenlendiğini ve davalı bankanın gerekli araştırma ve işlemleri yapmaksızın hesap açtığını, ayrıca yetkisiz kişinin verdiği vekaletname ile çek karnesi verildiğini öğrendiklerini ve davalıların kusurlu davranışları sonucu müvekkillerinin zarara uğradığını ileri sürerek zararlarının tespitini ve şimdilik 10.000.000 lira maddi tazminatın dava tarihinden itibaren reeskont faiziyle davalıdan tahsilini talep ve dava etmiştir.

Davalı vekili, müvekkiline husumet yöneltilmeyeceğini, M..... Gıda Pazarı-Yaşar B'un bir buçuk yıl boyunca hiçbir çekinin karşılıksız çıkmadığını, dava dışı D.... A.Ş.nin genel müdür yardımcısı olarak şubece tanıdığını, davacıların 21.5.1990 tarihinde ilk kez karşılıksız çıkan çek sonrasında dava dışı

keşideci ile ilişkilerini südürdüklerini, M..... Gıda Pazarının vergi ve esnaf sicilinde kayıtlı olduğunu, vekaletnamede özel yetki bulunduğunu ve çeklerin karşılıksız çıkmaya başladığında müvekkilinin yasal yükümlülüklerini yerine getirdiğini savunarak davanın reddini istemiştir.

Mahkemece; tolanan deliller ve yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucuna göre, davacıların gerekli inceleme ve araştırma yapmadan çekleri aldıkları, davalı bankanın karşılıksız çıkan ve diğer çeklerle ilgili tüm yükümlülüklerini yerine getirdiği, davacının zararını doğuracak herhangi bir eylemde bulunmadığı ve sadece her çek için 125.000 lira ile sorumlu olduğu gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne, 1.250.000 liranın dava tarihinden itibaren %54,50 ve değişen oranlarda reeskont faiziyle davalı taraftan tahsiline, fazlaya ilişkin istemin reddine karar verilmiştir.

Kararı, davacı vekili temyiz etmiştir.

Davacıların, dava dosyasına fotokopilerini ibraz ettikleri çeklere göre hamil oldukları ve dava dışı Yaşar ile Zeki B'un keşideci buldukları ve bu çeklerin karşılığı olmadığı ve yapılan icra takiplerinin de sonuçsuz kaldığı anlaşılmıştır. Bu çeklerin, davalı Bankanın Denizli Kaleiçi Şubesindeki 3834-9 No'lu hesap için verildiği ve çek hesabının da M..... Gıda Pazarı-Nevriye B'a ait bulunduğu gözlenmiştir. Dava dışı Yaşar B. ise, Nevriye'nin genel vekili olduğu ve anılan hesapta da gösterildiği anlaşılmıştır.

Açıklanan bu duruma göre, çek hesabının Nevriye B'a ait olmasına karşın, bu hesaptaki çekleri Yaşar ve Zeki B'un keşide ettiği sabit olmuştur. Bu son adı geçenlerin, davalı Bankada bir çek hesabı olmadığı halde, bunların keşide ettikleri çekleri davalı bankanın kabul ederek işleme koyduğu ve ödeme yaptığı anlaşılmıştır. Keşideciler, Yaşar ve Zeki'nin davalı bankada çek hesabı yoktur. Bu durumda, Yaşar ve Zeki'nin keşide ettiği çeklerin, davalı Bankaca ödenmemesi ve gerekirse, hesap sahibi olan Nevriye B'a bu hususun duyurulması gerekirdi. Hal böyle olunca, davalı bankanın bu işlemler yönünden, 3167 sayılı Yasanın 2 nci maddesinde öngörülen basiret ve itınayı göstermediği sonucuna varılmış bulunmaktadır. Öte yandan, davacıların da, bankada çek hesabı olmayan çekleri almak suretiyle gerekli basireti göstermediği anlaşılmasına göre, bu yönün de gözden uzak tutulmaması gerekir. Yerel mahkemece, karşılıklı kusurun değerlendirilmemesi doğru görülmemiş ve hükmün bu nedenlerle bozulması gerekmiştir.

SONUÇ : Yukarıda açıklanan nedenlerle davacıların temyiz itirazlarının kabulüyle yerel mahkeme kararının BOZULMASINA, 20.000.000 lira duruşma vekillik ücretinin davalılardan alınarak davacılar verilmesine, ödediği temyiz peşin harcın isteği halinde temyiz edene iadesine, 24.11.1997 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

T.C.

YARGITAY

11. HUKUK DAİRESİ

E. 1989/9465

K. 1991/1162

T. 21.2.1991

- **BANKANIN SORUMLULUĞU (Çek Karnesi Verirken Gerekli İtinayı Göstermemesi)**
- **ÇEK KARNESİ VERİRKEN GEREKLİ İTİNAYI GÖSTERMEMEK (Bankanın Sorumluluğu)**
- **GEREKLİ İTİNAYI GÖSTERMEYEN BANKANIN SORUMLULUĞU (Çek Karnesi Verirken)**
- **HAYALİ KİŞİ ADINA ÇEK KARNESİ VERİLMESİ (Karşılıksız Çekten Bankanın Sorumluluğu)**
- **BANKANIN BASİRETLİ VE İTİNALI DAVRANMAMASINDAN DOĞAN ZARARDAN SORUMLULUĞU (Hayali Bir Kişi Adına Çek Karnesi Verme)**
- **HAYALİ BİR KİŞİ ADINA ÇEK KARNESİ VEREN BANKANIN SORUMLULUĞU (Basiretli ve İtinayı Davranmama)**

• **KARŞILIKSIZ ÇEK NEDENİYLE BANKANIN SORUMLULUĞU (Hayali Bir Kişi Adına Çek Karnesi Verilmesi Nedeniyle)**

6762/m.20

818/m.44

3167-1/m.2

ÖZET : Davalı bankanın hayali bir kişi adına çek karnesi verdiği iddia olduğuna göre mahkemece bu konuda gerekli araştırma yapılmalı, bankanın gerekli basiret ve itinayı gösterip göstermediği belirlenmeli, davacının uğradığı zararda bankaya bir kusur atfedilip atfedilemeyeceği, B.K.nun 44. maddesi uyarınca müterafik kusurlu sayılıp sayılmayacağı hususları tartılıp değerlendirilmeli, hasıl olacak sonuç dairesinde bir karar verilmelidir.

DAVA : Taraflar arasındaki davadan dolayı Mersin Asliye Ticaret Mahkemesi`nce verilen 25.9.1989 tarih ve 342-304 sayılı hükmün temyizden tetkiki davacı vekili tarafından istenmiş ve temyiz dilekçesinin süresi içinde verildiği anlaşılmış olmakla dosyadaki kağıtlar okundu, gereği konuşulup düşünüldü:

KARAR : Davacı vekili; müvekkiline ait işyerinden alışveriş yapan ve adının M.U. olduğunu söyleyen bir kişinin muhatabı davalı banka olan çekler keşide ettiğini, ancak çeklerin karşılıksız çıktıklarını, borçlu aleyhine giriştikleri icra takibinde M.U. isimli bir kişinin olmadığını belirlendiğini, hiç bir araştırma yapmaksızın ve gerekli basiret ve itinayı göstermeksizin hayali bir isimle çek karnesi veren davalı bankanın ağır kusurlu olduğunu, müvekkilinin uğradığı zarardan sorumlu bulunduğunu ileri sürerek çeklerin bedeli ve tazminat tutarı 3.300.000 TL`nin faiziyle birlikte davalıdan tahsilini talep ve dava etmiştir.

Davalı vekili, davacı ile alışveriş yapan kişinin keşide ettiği çeklerin karşılıksız çıkmasında müvekkili bankaya bir kusur izafe edilemeyeceğini, bir tazmin borçları bulunmadığını, karşılıksız çekler nedeniyle davacının henüz bir zararının gerçekleşmediğini savunarak davanın reddini istemiştir.

Mahkemece, çekin karşılıksız çıkması halinde muhatap bankanın çek tutarından sorumlu olacağına dair bir hükmün 3167 sayılı Yasada bulunmadığı, davacının giriştiği icra takiplerinin sonucu alınmadan bir zararın doğduğunun kabul edilemeyeceği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

Kararı, davacı vekili temyiz etmiştir.

Davacı, davalı bankanın hayali bir kişi adına çek hesabı açması ve çek karnesi vermesinden dolayı kusurlu olduğunu, bunun sonucu olarak zarara uğradığını belirterek işbu davayı açmıştır. Mahkemece bu husus üzerinde durulmamıştır.

3167 sayılı çekte Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanunun 2. maddesi uyarınca bankalar, çekte işleyecek hesap açarken ve çek karnesi verirken, gerekli basiret ve itinayı göstermeye mecburdurlar. Davalı bankanın hayali bir kişi adına çek karnesi verdiği iddia olduğuna göre mahkemece bu konuda gerekli araştırma yapılmalı, 3167 sayılı Kanun uyarınca bankanın gerekli basiret ve itinayı gösterip göstermediği belirlenmeli, davacının uğradığı zararda bankaya bir kusur atfedilip atfedilemeyeceği, B.K.nun 44. maddesi uyarınca müterafik kusurlu sayılıp sayılmayacağı hususları tartılıp değerlendirilmeli, hasıl olacak sonuç dairesinde bir karar verilmelidir. Eksik inceleme ile yazılı olduğu şekilde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir.

SONUÇ : Yukarıda açıklanan nedenlerle hükmün, temyiz eden davacı yararına BOZULMASINA oybirliğiyle karar verildi.

T.C.

YARGITAY

19. HUKUK DAİRESİ

E. 1992/6584

K. 1993/2158

T. 19.3.1993

• **BANKANIN SORUMLULUĞU (Gerekli Araştırmayı Yapmadan Çek Karnesi Vermesi)**

• ÇEK KARNESİ VERİRKEN GEREKLİ ARAŞTIRMAYI YAPMAMA (Bankanın Sorumluluğu)

• YASAKLI ŞAHSA ÇEK KARNESİ VERİLMESİ (Bankanın Sorumluluğunun Şartları)

3167-1/m.2,1,9

6762/m.20

ÖZET : Bankanın yasaklı şahsa ihmali hareketle çek karnesi vermesiyle oluşan zarardan sorumlu tutulabilmesi için, çek bedelinin asıl borçlusundan tahsil edilmesi yönündeki icra takibinin başarısızlıkla sonuçlanmış olması ve böylece bir zarar meydana gelmiş olması gerekir.

DAVA: Taraflar arasındaki tazminat davasının yapılan yargılaması sonunda, ilamda yazılı nedenlerden dolayı davacılarından S.'in dava ehliyeti bulunmadığından bu davacı yönünden davanın reddine, diğer davacının davasının kabulüne yönelik olarak verilen hükmün davalı vekilince duruşmalı olarak temyiz edilmesi üzerine; temyiz dilekçesinin süresinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosya incelendi, gereği konuşulup düşünüldü:

KARAR: Bankalar birer itibar ve itimat müesseseleri olup, tacir olmaları nedeniyle TTK.nun 20/f-2 hükmü icabı olarak her zaman basiretli bir tacir gibi hareket etmek zorunda olmalarının yanısıra 3167 sayılı Kanunun 2. maddesi hükmüne göre de çek hesabı açarken, çek karnesi verirken ve bu kanunla kendilerine verilen görev ve mükellefiyetleri yerine getirirken bu işlemlerin gerektirdiği basiret ve itınayı göstermeye mecburdurlar.

Davalı bankanın kendi genel müdürlüğüne yazdığı 25.2.1988 tarihli yazı ile İ.'in yasaklılar listesinde adının bulunup bulunmadığını sorduğu, ancak bu yazının cevabını beklemeden 2.3.1988 tarihinde İ.'e çek karnesini verdiği, böylece çek kullanılmasına olanak sağladığı, genel müdürlüğün bilahare gelen 7.03.1988 tarihli cevabı yazısında ise, adı geçenin çek kullanmada yasaklılar listesinde olduğunun bildirildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, davalı bankanın kendi genel müdürlüğüne yazdığı yazının cevabını beklemeden 3167 sayılı Kanunun 9. maddesine göre bir yıl süreyle yasaklı olan şahsa çek hesabı açmak ve çek karnesi vermek suretiyle bu yasa hükmüne aykırı davrandığı sabit olup, aynı Yasanın 2. ve TTK.un 20/f-2. maddesinde öngörülen basiret ve itınayı göstermemek suretiyle kusurlu olduğunun ve bu davranışının sonuçlarına katlanması gerektiğinin kabulü icap eder. 3167 sayılı Kanunda çek kullanmaktan yasaklı şahsa çek karnesi verilmesi nedeniyle oluşan zarardan dolayı bankanın sorumluluğunu düzenleyen açık bir hüküm yoksa da anılan Yasanın 1/f-2. hükmünde "bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır" denilmek suretiyle genel hükümlere gönderme yapılmış olduğundan davalı bankanın kusurlu davranışının değerlendirilmesini yapmak gerekir ki, söz konusu ihmali hareketinin haksız fiil oluşturduğunu ve doğmuş bir zarar mevcutsa bu zararla illiyet bağının varlığını kabul etmek icap eder. Ancak, davalı bankanın sorumlu tutulabilmesi için davacının zararının gerçekleşmiş olması gerekir. Bunun için de davacının önce dava konusu üç adet çek ile asıl borçlu olanları takip etmesi ve tüm yasal girişimlere rağmen çeklerin bedelini tahsil edememiş olmalıdır. Somut olayda mahkemece davacı A.'in dava konusu olmayan diğer üç adet çek ile çeklerin asıl borçluları İ. ve M. hakkında icra takibine giriştiği ve fakat alacağın tahsil edilemediği kabul edilerek zararın gerçekleştiği sonucuna varılmış ise de, İzmir Onbirinci İcra Müdürlüğü'nün 1988/2355 sayılı dosyası ile yapılan icra takibinde menkul ve gayrimenkul hacizleri yapıldığı, satış işlemlerine girişilmediği, böylece icra takibinin kesin bir sonuca vardırılmadığı ve asıl borçluların aciz halinde olup olmadıklarının belirgin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu itibarla, davacı A.'in zararının henüz gerçekleştiği sabit olmadığı ve dolayısı ile davalı bankadan talep edebilmek imkanı doğmadığı ve dava zamansız açıldığı halde, mahkemece aksi düşünce ile yazılı olduğu şekilde hüküm tesisi isabetsiz görülmüştür.

SONUÇ: Yukarıda açıklanan nedenlerle hükmün temyiz eden davalı banka yararına BOZULMASINA, 19.3.1993 gününde oybirliğiyle karar verildi.